

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

МАСЛІЙ ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 378.6:358.1 (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ОЗБРОЄННЯ
У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Горбатюк Роман Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, професор
кафедри машинознавства і транспорту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Діденко Олександр Васильович,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
головний науковий співробітник науково-дослідного
відділу;

доктор військових наук
Майстренко Олександр Васильович,
Національна академія сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного, начальник кафедри
ракетних військ;

доктор педагогічних наук, професор
Рижиков Вадим Степанович,
Військовий інститут Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, головний
науковий співробітник науково-дослідного центру.

Захист відбудеться «23» квітня 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «20» березня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання якісної підготовки офіцерських кадрів є однією з основних проблем підтримання високої бойової готовності частин і підрозділів Збройних сил України (далі – ЗСУ), оскільки офіцер є центральною фігурою в здійсненні бойової підготовки особового складу, забезпечення правильної експлуатації, збереження техніки та озброєння. Вимоги, що ставляться до офіцерів ракетно-артилерійського озброєння (далі – РАО), визначаються змінами в суспільстві, новими суспільно-політичними та економічними відносинами, реорганізацією військової галузі. Однією з умов готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до військово-професійної діяльності є високий рівень професіоналізму. Це забезпечується формуванням стійких навичок технічної експлуатації і бойового застосування РАО у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ).

Аналіз результатів засідання колегій Міністерства оборони України (2016–2019 рр.), кадрове забезпечення ЗСУ офіцерами тактичного рівня потребує суттєвого підсилення щодо їхньої здатності виконувати службові обов'язки на високому професійному рівні в умовах операції об'єднаних сил (далі – ООС) в окремих районах Донецької і Луганської областей, і відповідно в змісті підготовки. Специфіка діяльності офіцерів РАО зумовлена здатністю вирішувати складні завдання та практичні проблеми в процесі виконання службових обов'язків, характеризується комплексністю та невизначеністю умов прийняття обґрунтованих рішень у складних і непередбачуваних ситуаціях; застосовувати знання в галузі електротехніки, електроніки та автоматики, радіотехніки та радіолокації для вирішення військово-технічних завдань під час експлуатації озброєння і військової техніки та освоєння новітніх зразків тощо. Це зумовлює потребу розробки та впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, а отже, необхідність використання сучасних підходів до формування змісту вищої військової освіти.

У наукових пошуках вітчизняні вчені звертались до проблематики професійної підготовки фахівців: сутність та зміст професійної підготовки майбутніх фахівців розглядали Р. Горбатюк, О. Гребенюк, О. Коржуєв, Л. Романишина, Н. Самсонова, Л. Спірін та ін.; низку праць присвячено обґрунтуванню сутності професіоналізму фахівців (Б. Ананьєв, О. Бодальов, Н. Кузьміна, А. Маркова та ін.); теоретичний аналіз сучасної військової, психолого-педагогічної підготовки провели О. Бикова, Д. Блохін, Є. Бондаревська, М. Варій, Л. Долманюк, М. Єрмошин, Н. Кічук, В. Коровін, Т. Майборода, О. Майстренко, В. Маслов, М. Нецадим, В. Петрук, О. Савченко, О. Торічний, В. Ягупов та ін. Така увага до підготовки офіцерів засвідчує, що нині проблема професійної підготовки військовослужбовців стає все більш актуальною.

Комплексний огляд психолого-педагогічних джерел, поглядів учених щодо методологічних підходів до підготовки майбутніх офіцерів дозволив установити, що в контексті досліджуваної проблеми вагоме значення мають праці, у яких висвітлюють питання методологічних підходів, як-от: компетентнісний

(Г. Артюшин, І. Біжан, О. Бодрук, О. Бойко, Р. Горбатюк, Р. Гуревич, О. Діденко, П. Дзюба, О. Зеленська, Я. Зорій, О. Євсюков, В. Кремень, Ю. Лісніченко, В. Луговий, В. Рижигов, В. Ройлян, Л. Романишина, О. Торічний, А. Шевченко, В. Ягупов та ін.); особистісно орієнтований (Л. Барановська, І. Бех, Є. Брижаний, В. Георгієв, О. Капінус, С. Каплун, Н. Кічук, Т. Колісник, М. Левківський, В. Осьодло, О. Пехота, Ю. Приходько, В. Ройлян, О. Савченко, В. Телелим та ін.); системний (С. Гончаренко, І. Каньковський, Ф. Корольов, В. Кузьмін, В. Садовський та ін.); синергетичний (Г. Васянович, А. Євтодюк, С. Клепко, В. Кушнір, В. Лутай, В. Цикін, О. Чалий та ін.).

Досвід закордонної педагогічної думки щодо досліджуваного феномена є предметом уваги широкого кола науковців, як-от: Дж. Даніеля (J. Daniel), Р. Деллінга (R. Delling), У. Діла (W. Diehl), Д. Кігена (D. Keegan), В. Кліффорда (V. Clifford), М. Мура (M. Moore), У. Пері (W. Perry), О. Петерса (O. Peters), К. Сміта (C. Smyth) та ін.

Про недостатність уваги до проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО свідчить відсутність науково обґрунтованої професіограми зі спеціальності 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка (спеціалізація – Експлуатація та ремонт ракетно-артилерійського озброєння).

Незважаючи на певну дослідженість означеної проблеми, система професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО розроблена недостатньо. Це підтверджується аналізом назв та анотацій значної кількості педагогічних дисертацій, захищених за період 2006–2019 рр. Проведений аналіз виявив, що професійній підготовці майбутніх офіцерів РАО присвячено незначну кількість досліджень.

Стан професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО засвідчує, що традиційні форми навчання сьогодні недостатньо сприяють її ефективному розвитку. Без спеціально організованої педагогічної системи навчання рівень освіти військовослужбовців буде залишатися недостатнім. Традиційна форма освітнього процесу орієнтує майбутніх офіцерів на обмежене коло «навчальних показників», зокрема, успішність, відвідування занять, дотримання встановленого режиму, дисциплінованості. Чинні робочі навчальні плани не забезпечують індивідуалізації здібностей та інтересів курсантів й орієнтуються на колективні методи роботи з ними.

Тому, виникає потреба в істотних змінах у професійній підготовці майбутніх офіцерів, а також в удосконаленні нормативно-правової та теоретико-методичної бази такої підготовки.

У сучасних умовах особливого значення набуває інформаційна підготовка майбутніх офіцерів, що є загальнонауковими основами для набуття професійних компетентностей. Організувати такий процес можна шляхом розроблення і впровадження сучасної концепції професійної підготовки офіцерів РАО в умовах ВВНЗ. Це спонукало до здійснення масштабного педагогічного дослідження, перевірки на практиці положень авторської концепції та педагогічної системи.

Вивчення стану проблеми підготовки майбутніх офіцерів РАО в педагогічній теорії і практиці дало змогу виявити *суперечності*:

– на теоретико-методологічному рівні: між об'єктивними потребами модернізації військової освіти відповідно до особистісно орієнтованої освітньої парадигми та недостатнім урахуванням її методологічних засад у підготовці майбутніх офіцерів РАО;

– на соціально-освітньому рівні: між високими вимогами суспільства до нової якості підготовки майбутніх офіцерів РАО та уповільненими темпами оновлення системи їхньої професійної підготовки у ВВНЗ;

– на змістовому рівні: між динамічними змінами в професійній діяльності офіцерів РАО, зумовленими воєнною ситуацією на сході України, і традиційним змістом професійної підготовки курсантів у ВВНЗ;

– на особистісно-професійному рівні: між багатогранністю та складністю професійної діяльності майбутніх офіцерів РАО і недостатньою розробленістю в сучасній педагогічній науці та практиці новітніх технологій, спрямованих на забезпечення ефективності цього процесу;

– на методико-технологічному рівні: між об'єктивною потребою цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО до військово-службової діяльності та недостатністю впровадження педагогічних умов такої підготовки в освітній процес ВВНЗ.

З огляду на зазначене, актуальність наукового дослідження визначається:

– об'єктивною потребою якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО;

– соціальним замовленням суспільства на підготовку офіцерів РАО з високим рівнем професійно-особистісних якостей;

– недостатньою теоретичною та методологічною розробленістю, а також практичними потребами всебічного вдосконалення сформованої педагогічної системи професійної підготовки військових фахівців у ВВНЗ;

– потребою в розробці педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Отже, актуальність дослідження, наявні суперечності, які можна усунути, а також теоретична нерозробленість означеної проблеми, вплинули на вибір теми дисертації **«Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до теми наукової та науково-організаційної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії «Інновації у виховному процесі ВНЗ» (номер державної реєстрації 0108U002347) та Військової академії (м. Одеса) в межах науково-дослідної теми «Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України» (державний реєстраційний номер 0118U000240).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 13 від 22.12.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 26.04.2016 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні концепції підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах, розробці та експериментальній перевірці педагогічної системи такої підготовки.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукових ідей і теоретико-методологічних підходів щодо організації освітнього процесу у ВВНЗ України з'ясувати сутність і зміст підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння.

2. Дослідити теоретичну розробленість і практичні аспекти підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, вивчити сучасний стан готовності курсантів до професійної діяльності.

3. Розробити та обґрунтувати концепцію професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння.

4. На основі вимог до військових фахівців розробити професіограму офіцера ракетно-артилерійського озброєння.

5. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння.

6. Спроектувати педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння та експериментально перевірити її дієвість.

7. Розробити та обґрунтувати методичний супровід професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічна система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах.

Концепція дослідження. Концепція професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО визначається вимогами, які ставляться до їхньої професійної готовності, традиціями підготовки військових інженерних фахівців, що склалися в системі вищої військової освіти і орієнтована на формування здатності і готовності військових фахівців реалізувати себе за професійним призначенням. В основу дослідження покладено положення, що науковий пошук проводиться на декількох рівнях: методологічному, теоретичному та методичному, що розкривають її сутність і сприяють реалізації провідної ідеї дисертації, котра полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх офіцерів РАО передбачає впровадження педагогічної системи.

На *методологічному рівні* основу концепції становить інтеграція компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, інтегративного, аксіологічного, технологічного, синергетичного та практико-орієнтованого підходів, що визначає поєднання суспільних та особистісних цілей підготовки, потреба підвищення ролі військових фахівців у забезпеченні обороноздатності держави. Компетентнісний підхід базується на синтезі знань,

умінь, досвіді професійної діяльності, а також розвиненості особистісних якостей, що визначають здатність і готовність майбутніх офіцерів РАО до використання сучасного високотехнологічного озброєння та військової техніки, бойового і технічного забезпечення ракетних військ і артилерії та полягає у визначенні змісту професійної підготовки військовослужбовців з урахуванням особливостей професійної діяльності, що відображаються через професійні компетенції. Особистісно орієнтований підхід орієнтований на створення відповідних умов, за яких особистість змогла б розкритися, зреалізувати можливості для професійного самовизначення і саморозвитку. Діяльнісний підхід передбачає поетапне включення курсантів у соціально орієнтовану діяльність, спрямовану на просування особистості від об'єкта до суб'єкта військово-соціальної і виховної роботи в процесі навчання у ВВНЗ, ґрунтується на процесуальному характері розвитку суб'єктних властивостей особистості в діяльності та засвоєння досвіду. Системний підхід дає змогу розглядати освітній процес у ВВНЗ з позицій закономірностей системного цілого і взаємодії його складників. Інтегративний підхід спрямований на формування в майбутніх офіцерів РАО уявлень про загальні теорії та комплексні проблеми військової освіти. Аксіологічний підхід є синтезом ціннісних орієнтацій і потреб курсантів, характеризується конкретною спрямованістю на їхній розвиток, дозволяє визначити склад та ієрархію цінностей. Технологічний підхід спрямований на оптимізацію освітнього процесу, підвищення його результативності, інструментальності та інтенсивності. Синергетичний підхід забезпечує гнучке реагування на швидкозмінні педагогічні ситуації, швидку орієнтацію на соціальне замовлення на підготовку майбутніх офіцерів РАО, варіативність навчання. Практико-орієнтований підхід сприяв поетапному формуванню професійних компетенцій майбутніх офіцерів РАО.

На теоретичному рівні основу концепції становлять вихідні дані, дефініції, параметри, які сприяють розумінню сутності досліджуваного процесу і містять наукове обґрунтування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО. Теоретичний рівень формується з урахуванням структурних елементів професійної діяльності офіцерів РАО в сучасних умовах освітнього процесу (цільового, теоретико-методологічного, мотиваційно-стимулювального, ресурсно-забезпечувального, інструментально-методичного, діяльнісно-змістового, процесуального і діагностико-результативного блоків), інтегрованої взаємодії професійної компетентності як базової передумови формування їхньої готовності до професійної діяльності.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО спрямовані на підвищення мобільності курсантів, підвищення здатності до кар'єрного зростання. Такі засади передбачають: відповідність цілей військової освіти та фахової підготовки на основі освітньо-професійних програм, інтеграцію компетентностей (психолого-педагогічних, фахових), принципи (системності, інтегративності, фундаментальності, прогностичності, неперервності, внутрішньопредметної та міждисциплінарної цілісності, науковості, послідовності в навчанні, міцності засвоєння знань). Окреслені засади обґрунтовуються педагогічними умовами та критеріями відбору змісту дисциплін

загальнопрофесійної, військово-професійної, професійно-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів РАО у ВВНЗ.

Педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО є: підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграція загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів РАО; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів РАО; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів РАО забезпечується поєднанням фахової спрямованості на фундаменталізацію освітнього процесу, інформатизацію навчання, розширення освітніх можливостей інноваційних педагогічних технологій; ідеї щодо інтенсивності освітнього процесу, поетапного формування розумових дій, педагогічної теорії розвитку курсантів під час навчально-пізнавальної діяльності, принципів педагогічної науки тощо.

Методичний рівень містить ідею про те, що навчально-методичний супровід педагогічної системи підготовки майбутніх офіцерів РАО до професійної діяльності повинен мати системний характер, забезпечувати інтеграцію навчальних дисциплін і здійснюватися із застосуванням інноваційних освітніх технологій. Методична основа професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО передбачала: пошук і відбір методів організації освітнього процесу; організацію професійної підготовки шляхом застосування різних (формальних, інформальних та неформальних) форм; опанування професійними компетенціями відповідно до засад військової освіти; залучення курсантів до навчальної діяльності. Методичний рівень реалізується за такими напрямками: покращення інтеграції дисциплін загальної і професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, підготовка курсантів з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності, застосування в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій.

На методичному рівні педагогічна система підготовки майбутніх офіцерів РАО структурована, адаптована, мобільна, орієнтована на організаційно-методичні засади адаптації та впровадження інноваційних педагогічних технологій та методик, застосовуваних у ВВНЗ провідних країн-членів НАТО, спрямована на сучасний рівень розвитку військової науки та інноваційних педагогічних технологій, яка відповідає вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Провідна ідея дослідження, окреслені концептуальні положення втілені в **загальній гіпотезі**, яка полягає в тому, що спеціально організована педагогічна система підготовки майбутніх офіцерів РАО буде ефективною за умови: теоретико-методологічного обґрунтування і реалізації на основі загальнодидактичних принципів цілісності, прогностичності, неперервності з урахуванням особливостей та потреб практики; наявності ефективної методики професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО у ВВНЗ на основі інноваційних педагогічних технологій; реалізації педагогічних умов.

Загальна гіпотеза конкретизована в **часткових гіпотезах**, суть яких полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх офіцерів РАО у ВВНЗ буде успішною за таких умов: упровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій; розробки та реалізації структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки майбутніх РАО на основі взаємодії системотвірних і структурних компонентів, які забезпечують високий рівень професійної підготовки; урахування особливостей процесу професіоналізації, розширення його функцій, динаміки змін у професійному зростанні; розроблення і впровадження в освітній процес дієвого організаційно-методичного забезпечення; організації науково-методичної роботи НПП упродовж професійної діяльності.

Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні теорії, зокрема: *філософські* положення – гносеології (щодо діалектичного взаємозв'язку закономірностей та явищ педагогічної реальності); праксеології (щодо принципів і шляхів підвищення ефективності професійної діяльності); гуманістичної парадигми, спрямованої на розуміння соціокультурної природи людини як методологічного орієнтиру філософії освіти; *загальнонаукових теорій* – системно-цілісного підходу для конструювання та моделювання освітнього процесу з позицій цілісності та взаємодії його суб'єктів; синергетичного як теорії самоорганізації, що передбачає відкритість педагогічної системи і готовність до її розвитку й удосконалення; культурологічного та аксіологічного підходів щодо самоактуалізації особистості майбутнього офіцера РАО в різноманітних видах професійної діяльності, спрямованих на засвоєння та передавання духовних цінностей, ідеалів національної та загальнолюдської культури; *провідних педагогічних теорій* (особистісно орієнтованої освіти, розвивального навчання, педагогічної інноватики) і *підходів* (діяльнісного та технологічного стосовно професійної освіти, компетентнісного та рефлексивного щодо підготовки військовослужбовців, комплексного й індивідуально-творчого до формування особистості офіцера ракетно-артилерійського озброєння), покладених в основу організаційно-методичних стратегій удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Нормативна база дослідження: Воєнна доктрина України (2015); статuti Збройних Сил України; Закон України «Про Збройні Сили України» (1991); Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року (2016); Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р.; Концепція підготовки Збройних Сил України (2016); Концепція розвитку сектора безпеки і оборони України (2016); Закон України «Про оборону України» (1991); Закон України «Про основи національної безпеки України» (2003); Стратегічний оборонний бюлетень України, затверджений Указом Президента України від 20 травня 2016 р.; Концепція військової кадрової політики Збройних Сил України на період до 2020 року; Закон України «Про вищу освіту» (2014); Закон України «Про освіту» (2017), стандарт НАТО AASTP-5 (2016) та ін.

Теоретичну основу дослідження становлять досягнення педагогіки, психології, висновки сучасних міждисциплінарних досліджень (філософських,

психолого-педагогічних), положення сучасної психолого-педагогічної науки про: розвиток як основний спосіб існування людини в процесі різних форм взаємодії (В. Андрущенко, Б. Гершунський, Г. Костюк, В. Кремень та ін.); системний підхід до аналізу педагогічних явищ (П. Анохін, С. Гончаренко, Т. Ільїна, Ф. Корольов та ін.); теорію компетентнісного підходу у фаховій підготовці (А. Деркач, Н. Бібік, Е. Зеєр, Н. Кузьміна, О. Овчарук, А. Хуторської та ін.); принципи особистісно орієнтованого підходу в освіті (Г. Балл, І. Бех, С. Подмазін, В. Семиченко, І. Якиманська та ін.); технології навчання у вищій школі (В. Беспалько, А. Вербицький, І. Дичківська, І. Підласий, Д. Чернілевський та ін.); активність суб'єкта і об'єкта в процесі навчання і виховання (Л. Аристова, О. Киричук, В. Лозова та ін.); педагогічну майстерність (І. Зязюн, Н. Кузьміна, С. Муцинов, В. Сластьонін та ін.); спілкування та його роль у формуванні особистості (Г. Васянович, О. Леонтєв, В. Кан-Калик, А. Мудрик та ін.); загальнодидактичні основи навчального процесу (А. Алексюк, О. Савченко та ін.); використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання (В. Биков, Р. Горбатюк, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.); неперервну професійну освіту (П. Воловик, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін.); теоретичні та методичні основи навчання військовослужбовців (О. Барабанщиков, В. Герасимов, В. Давидов, Є. Коротков, С. С'єдін та ін.); положення військової педагогіки та психології (М. Варій, Д. Іщенко, М. Нецадим, О. Сафін, В. Ягупов та ін.); сучасні концепції навчання.

На різних етапах наукового пошуку використано сукупність взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – метод концептуально-порівняльного аналізу – для зіставлення теоретичних підходів до визначення та обґрунтування педагогічної концепції професійної підготовки офіцерів РАО в умовах ВВНЗ; метод моделювання для розробки структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки майбутніх офіцерів РАО; метод структурно-системного аналізу для обґрунтування педагогічних умов, потрібних для створення педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, виявлення закономірностей та особливостей їхнього функціонування; моделювання різних форм функціонування основних компонентів професійної підготовки курсантів; метод мисленого експерименту для здійснення критичної рефлексії проміжних результатів і висновків на різних етапах дослідження; *емпіричні* – педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО; спостереження, анкетування, тестування, бесіди, реєстрації результатів, метод експертних оцінок для визначення результативності професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО на різних етапах її здійснення; *математичної обробки даних* – якісне та кількісне опрацювання результатів дослідження; наочне відображення результатів, визначення ефективності, методи математичної статистики (F-критерій) для інтерпретації та виявлення достовірності результатів експерименту.

Організація дослідження. Дослідження проводили впродовж 2012–2019 рр. кількома етапами наукового пошуку.

На першому (теоретико-аналітичному) етапі (2012 р.) здійснено вивчення

філософської, психолого-педагогічної, спеціальної літератури; системний аналіз діяльності офіцерів РАО; актуалізацію окресленої проблеми, формулювання робочої гіпотези; конкретизацію мети, визначення завдань; розроблення методики дослідження, добір методів його здійснення; накопичення емпіричного матеріалу; обґрунтування методологічних засад професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.

На другому (діагностико-пошуковому) етапі (2012–2014 рр.) проведено аналіз компонентів становлення майбутніх офіцерів РАО в освітньому середовищі ВВНЗ; обґрунтування критеріїв і показників професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; дослідно-експериментальну перевірку стану готовності майбутніх офіцерів РАО до професійної діяльності; визначення та обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО; обґрунтування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО; удосконалення змісту спеціальних дисциплін, тематичних планів і програм, авторської методики і навчально-методичного забезпечення з урахуванням педагогічних умов і сутнісно-структурної характеристики професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО; уточнення завдань і методів дослідження; підготовку формувального етапу педагогічного експерименту.

На третьому (експериментально-дослідному) етапі (2015–2018 рр.) здійснено експериментальну перевірку робочої гіпотези, концептуальних положень, педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО та її методичного супроводу; аналіз проміжних результатів; корекцію експериментальних та авторської методик і науково-методичного забезпечення, їхню апробацію в освітньому середовищі ВВНЗ.

На четвертому (узагальнювальному) етапі (2018–2019 рр.) опрацьовано та систематизовано результати, одержані в процесі педагогічного експерименту; сформульовано загальні висновки педагогічного дослідження; визначено перспективи подальших наукових розвідок з означеної проблеми; оформлено матеріали науково-дослідної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у Військовій академії (м. Одеса), Національній академії Національної гвардії України (м. Харків), Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Інституті Військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія», Військовому інституті танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (кафедра військової підготовки) протягом 2015–2019 рр. В експериментальній роботі на різних етапах брали участь 920 майбутніх офіцерів РАО і 45 науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше обґрунтовано концепцію професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО як теоретичну основу підвищення ефективності професійної підготовки військових фахівців, що розглядається на методологічному,*

теоретичному та методичному рівнях і враховує особливості майбутньої професійної діяльності курсантів; педагогічні умови професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння (підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграція загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів РАО; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів РАО; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності); *розроблено педагогічну систему* професійної підготовки майбутніх офіцерів підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграцію загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів РАО; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів РАО; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності, яка ґрунтується на компетентністному, особистісно орієнтованому, діяльнісному, системному, інтегративному, аксіологічному, технологічному, синергетичному та практико-орієнтованому підходах; об'єднує теоретичні і практичні основи підготовки (цільове спрямування, закономірності); загальнонаукові (системності, інтегративності, фундаментальності, прогностичності, неперервності, внутрішньопредметної і міждисциплінарної цілісності, науковості, послідовності в навчанні, міцності засвоєння знань) і специфічні (взаємодії з іншими видами підготовки у ВВНЗ, формування психологічної готовності до виконання професійних завдань, завершеності військово-професійної підготовки) принципи; зміст навчальних дисциплін загальнопрофесійної, військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки; педагогічні умови професійної підготовки; *розроблено структурно-функціональну модель* педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграцію загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів РАО; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів РАО; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності, яка містить такі блоки: цільовий (представлений метою, функціями цілепокладання та прогнозування), теоретико-методологічний (становить концептуальну основу педагогічної системи), мотиваційно-стимулювальний (представлений функціями мотивації, стимулювання та підтримки основних суб'єктів освітнього процесу ВВНЗ), ресурсно-забезпечувальний (облік, накопичення, використання належних ресурсів), інструментально-методичний (об'єднує методичні напрацювання в контексті методів, засобів і форм освітньо-професійної програми), діяльнісно-змістовий (забезпечує зв'язки з усіма структурними компонентами системи), процесуальний (реалізується шляхом гармонійного поєднання інтерактивних, інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечує умови для напрацювання нового досвіду професійної підготовки

курсантів), діагностико-результативний (забезпечує планування, організацію, контроль та корекцію освітнього процесу);

– *розроблено професіограму* офіцера РАО за спеціальністю 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка (спеціалізація – Експлуатація та ремонт ракетно-артилерійського озброєння), яка містить сукупність особистісно-ділових рис, певний обсяг спеціальних компетентностей, потрібних для виконання військовими фахівцями професійних обов’язків;

– *удосконалено* діагностичний інструментарій, критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів РАО до професійної діяльності; теоретико-методичні уявлення про особливості підготовки курсантів спеціальності 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка (спеціалізація – Експлуатація та ремонт ракетно-артилерійського озброєння);

– *подальшого розвитку* набули ідеї проєктування професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО шляхом виокремлення специфічних чинників (напруженість, небезпека, невизначеність, несподіванки та ін.) з метою досягнень курсантів у період професійного становлення в освітньому середовищі ВВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці навчально-методичного супроводу підготовки майбутніх офіцерів РАО, що реалізується шляхом використання педагогічної системи з метою професійної підготовки курсантів, у якому подано: навчально-методичні посібники «Теорія та практика самостійної роботи у вищому військовому навчальному закладі», «Методична робота у вищому військовому навчальному закладі», «Основи військового управління. Методологія управлінських рішень»; навчальні програми, матеріали лекцій, практичних і семінарських занять, завдання для самостійної роботи курсантів, контрольньо-діагностувальний інструментарій; оновлений зміст навчальних дисциплін: «Будова та експлуатація артилерійських приладів», «Основи побудови ракетно-артилерійського озброєння та ремонтних засобів», «Ракети і боєприпаси», «Основи теорії надійності та експлуатації ракетно-артилерійського озброєння», «Будова та експлуатація ракетно-артилерійського озброєння та електричних систем», «Будова та експлуатація артилерійських приладів»; комплекс професійно орієнтованих завдань, які відтворюють специфіку діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння.

Розроблені методичні матеріали дослідження використовуються в освітньому процесі ВВНЗ, які здійснюють професійну підготовку майбутніх офіцерів РАО (освітнього ступеня «бакалавр» і «магістр» за спеціальністю 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка (спеціалізація – Експлуатація та ремонт ракетно-артилерійського озброєння), а також у системі військової освіти (підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, написання статей, курсових і магістерських робіт тощо).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Інституту Військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія» (довідка про впровадження № 460/1950 від 20.09.2019 р.), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (довідка про впровадження № 350/176/45-1093/442 ПС від 23.09.2019 р.), Чернівецького

національного університету імені Юрія Федьковича (кафедра військової підготовки) (довідка про впровадження № 10/17-2408 від 23.09.2019 р.), Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка про впровадження № 1505 від 26.09.2019 р.), Військової академії (м. Одеса) (довідка про впровадження № 2/5/711 від 27.09.2019 р.), Національної академії Національної гвардії України (м. Харків) (довідка про впровадження № 256 від 02.10.2019 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у статті [6] здійснено аналіз інноваційних педагогічних технологій та їх сумісності з особливостями організації освітньої діяльності в навчальних закладах провідних країн-членів НАТО; у статті [7] проаналізовано доцільність впровадження інновацій до навчання військових фахівців, зокрема дистанційного навчання; у статті [25] здійснено аналіз особливостей сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі ВВНЗ, як складових сучасного навчального середовища; у статті [26] розкрито систему чинників впливу на формування фахової компетентності майбутніх офіцерів, зокрема запровадження нових освітніх технологій; у статті [27] описано особливості інтеграції військово-технічних, інформаційно-комп'ютерних, командно-управлінського та психолого-педагогічного напрямів підготовки у формуванні фахової компетентності майбутніх офіцерів; у статті [28] наведено результати експерименту в середовищі курсантів для виявлення реального стану самостійної роботи протягом навчання; у статті [29] визначено головні напрями співробітництва у сфері навчання для цивільних та військових навчальних закладів; у статті [30] запропоновано застосування педагогічної кваліметрії для вирішення завдань, пов'язаних з оцінюванням основних засад забезпечення ефективності функціонування системи підготовки фахівців для ЗСУ; у статті [32] описано застосування моделювання для дослідження проблем, які не вдається вирішити теоретичним або експериментальним методом; у статті [33] запропоновано шляхи впровадження стратегій та інструментів логістичного менеджменту в публічне управління; у статті [45] запропоновано терміни підготовки фахівців військової логістики на кожному рівні підготовки, виходячи з покладених на майбутніх офіцерів завдань; у статті [46] розкрито проблему вибору технологій навчання у ВВНЗ, що потребує теоретичної та практичної розробки на рівні викладання кожної окремо взятої дисципліни навчання; у статті [49] запропоновано при розгляді методики організації практичних занять на перший план виводити конструювання занять; у навчальному посібнику [50] висвітлено особливості методів і прийомів навчання у ВВНЗ; у навчально-методичному посібнику [51] опрацьовано розділ 3: «Психологічні умови ефективності навчально-виховного процесу» та пункт 4.4: «Педагогічна майстерність викладача»; у навчальному посібнику [52] автору належить розробка розділу 2: «Воєнна наука як складова науки в державі»; у навчальному посібнику [53] автором опрацьована Тема 8 «Реалізація Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2020 року»; у навчальному посібнику [54] описано основи військового моделювання та прогнозування; у навчально-

методичному посібнику [55] розроблено Розділ 3: «Технологія управління самостійною роботою у вищому військовому навчальному закладі»; у навчальному посібнику [55] розроблено Розділ 7 «Функціональні обов'язки посадових осіб».

На захист винесено:

1. Концепцію професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.
2. Спроектовану педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.
3. Методику реалізації педагогічної системи на різних рівнях професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2012, 2013, 2014, 2015), «Теория и практика охраны границ государств-участников СНГ: история и современность» (Алма-Ата, 2012), «Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення, інновації» (Кривий Ріг, 2017), «Advances of science» (Карлові Вари, 2018), «Імперативи розвитку громадянського суспільства у забезпеченні національної конкурентоспроможності» (Батумі, 2018), «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. Діалог культур як чинник інтеграції» (Варшава, 2019), «Використання інноваційних технологій в процесі підготовки фахівців» (Вінниця, 2019), «Освіта та наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2019), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Херсон, 2019), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи» (Тернопіль, 2019), «Актуальні питання підготовки фахівців логістики ЗС України: зміст, технології, якість» (Одеса, 2019), «Society. Integration. Education» (Резекне, 2019), «Material Economy and Logistics» (Варшава, 2019), «Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід» (Одеса, 2018); *всеукраїнські та регіональні* – «Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління» (Одеса, 2013), «Реформування публічного управління, практика, міжнародний досвід» (Одеса, 2014), «Критерії і показники рівня готовності курсантів ВВНЗ до самостійної роботи» (Одеса, 2014), «Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика» (Херсон, 2018), «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (Одеса, 2018), «Інформаційні технології у професійній діяльності» (Рівне, 2018), «Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2019).

Основні теоретичні, методологічні та практичні результати проведених досліджень, а також концептуальні положення й науково-методичні рекомендації були представлені у вигляді доповідей та повідомлень на засіданнях і семінарах кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2015–2019 рр.), кафедри ракетно-артилерійського озброєння Військової академії (м. Одеса) (2013–2019 рр.), а також відповідних кафедр ВВНЗ, задіяних у педагогічному експерименті.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено в 2011 р. в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 56 наукових публікаціях автора (36 – одноосібні), з яких 24 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (18,08 др. арк.), 9 статей у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 22 – апробаційного характеру, 10 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (569 найменувань, з них 25 – іноземними мовами) та додатків (14 на 122 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 556 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 364 сторінках. Роботу ілюстровано 28 таблицями та 25 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми й доцільність її наукової розробки; вказано зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано його гіпотезу та основні завдання, викладено концепцію дослідження, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про впровадження й апробацію результатів дослідження, відомості про публікації, а також описано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Підготовка майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння як педагогічна проблема» – розкрито сутність професійної компетентності в контексті дослідження; обґрунтовано специфіку військової галузі та вимоги до якості професійної підготовки військових фахівців; проаналізовано педагогічний вітчизняний і закордонний досвід підготовки майбутніх офіцерів РАО.

У процесі наукового пошуку встановлено, що одним із ефективних шляхів вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО є компетентнісно орієнтована модернізація педагогічної системи підготовки військових фахівців Збройних сил України.

Майбутні офіцери РАО відповідно до завдань службової діяльності повинні бути здатними: володіти методами аналізу характеристик наземного обладнання тактичних (оперативно-тактичних) ракетних комплексів; використовувати засоби обчислювальної техніки для дослідження елементів в електромеханічних системах; застосувати знання та навички з ракетно-технічного та артилерійсько-технічного забезпечення на офіцерських посадах у ремонтних підрозділах,

підрозділах зберігання та служби ракетно-артилерійського озброєння; розв'язувати складні спеціалізовані завдання.

У процесі наукового пошуку встановлено, що професійна компетентність майбутніх офіцерів РАО має низку особливостей: залежність цілей і завдань військової служби від соціального замовлення суспільства і закріплення їх у положеннях нормативно-правової бази України; інтегративний характер результатів виконання службових завдань, що поєднує бойову готовність підрозділів і частин, морально-психологічний стан військового колективу та якісні позитивні зміни особистості конкретного військовослужбовця.

У наукових працях (О. Діденко, М. Нещадим, В. Ягупов, М. Бернс (M. Berns) та ін.) розглянуто соціальні, професійні, комунікативні, інформаційні, освітні та інші компетентності військовослужбовців. Стосовно майбутнього офіцера РАО вважаємо, що компетентність – це сукупна цілісність знань, умінь і навичок, особистісних якостей, способів мислення, яка забезпечує здатність (гнучкість, мобільність) військового фахівця на належному рівні виконувати професійну діяльність.

Як складники професійної компетентності майбутніх офіцерів РАО, крім професійного досвіду, виділяємо: уміння системно сприймати професійну реальність, здатність вільно орієнтуватися в предметній галузі, технологічність, уміння використовувати набутий досвід, креативність, здатність до рефлексії. Визначені складники професійної компетентності взаємопов'язані і нормативно потрібні на тлі загострення військової ситуації в східних областях України.

Виокремлено закономірності формування професійної компетентності майбутніх офіцерів РАО: цілісність формування професійної компетентності курсантів; залежність підготовки курсантів від соціально-економічних, політичних, правових, військових та інших чинників; наявність взаємозв'язку професійної підготовки курсантів із загальним станом і перспективами розвитку військової науки в державі; залежність ефективності формування професійної компетентності майбутніх офіцерів від рівня розвитку теорії і практики, психології та педагогіки вищої військової школи.

Системний розгляд сутності та структури професійної компетентності майбутніх офіцерів РАО дає підстави стверджувати, що підготовку військових фахівців можна покращити шляхом: оптимізації організаційної структури і змісту навчальних дисциплін загальнопрофесійної, військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки; упровадження сучасних технологій в освітній процес для формування професійної компетентності курсантів; мотивації майбутніх офіцерів до розвитку професійної компетентності.

Нині набуває більшого значення бойова підготовка майбутніх офіцерів. Це спричинено призначенням з'єднань і частин, штатного складу й укомплектованості, переозброєнням більш технологічною бойовою технікою і зброєю, а також орієнтацією Збройних сил України на результативність ведення бойових дій.

На думку українських військових науковців (Л. Барановська, О. Євсюков, Д. Іщенко, А. Філіпов, А. Машталер, О. Прохоров, В. Собко та ін.), для

забезпечення воєнної безпеки та протидії агресії з боку Російської Федерації виникла нагальна потреба перегляду змістового та організаційного складника професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, яка повинна базуватися на формуванні професіоналізму курсантів.

Визначено, що специфічним виявом військової діяльності офіцерів РАО є: підтримання в бойовому стані озброєння, військової техніки та ракет і боєприпасів; інженерно-технічна підготовка; наявність командирських та управлінських навичок; практична спрямованість проведення занять з використанням озброєння та військової техніки; дотримання заходів безпеки під час зберігання, перевезення ракет і боєприпасів; послідовне нарощування вмінь і навичок для досягнення певної посади (кар'єрне зростання); високий фізичний і психологічний рівень виконання функціональних обов'язків у складних психофізіологічних та природних умовах; готовність до роботи в умовах обмежених особистих прав (носіння військової форми одягу, дотримання статутів, дотримання режиму таємності, несення чергування, проживання у військовому містечку, постійна готовність до виконання службових обов'язків).

З позиції українських науковців (І. Біжан, О. Капінус, С. Каплун, О. Михайлинин, М. Нецадим та ін.), військові фахівці повинні здійснювати професійну діяльність на високому професійному рівні, фахово й успішно виконувати службові завдання. Військова діяльність офіцерів РАО супроводжується відповідними функціями: синтезувальна (інтегративна), перетворювальна, прогнозувальна, мотиваційна, управлінська, діяльнісна, контрольна.

Грунтовний аналіз сучасних підходів до підготовки офіцерів Сухопутних військ провідних країн Європейського союзу і НАТО дав змогу виокремити основні особливості військово-професійної підготовки, які можна запозичити в освітній процес ВВНЗ України, серед яких: постійне вдосконалення військового вишколу офіцерів; поетапний відбір майбутніх офіцерів для служби в армії з урахуванням їхньої загальноосвітньої підготовки, рівня початкової військової підготовки; продумана і добре спланована педагогічна підготовка військових кадрів; безперервна перепідготовка офіцерського складу.

У другому розділі – «Особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння» – розглянуто теоретичні аспекти військово-професійної підготовки; професійні та особистісні вимоги до офіцера РАО; сучасні тенденції підготовки майбутніх офіцерів РАО в контексті інформатизації освітнього середовища ВВНЗ.

На основі аналізу теоретичної підготовки майбутніх офіцерів РАО у ВВНЗ з'ясовано, що теоретичний складник військово-технічної підготовки майбутнього офіцера РАО повинен містити: військово-професійну пізнавальну діяльність, загальний і військово-професійний розвиток; загальне та військово-професійне виховання.

Характерною рисою теоретичної підготовки курсантів є те, що вона орієнтована на інтелектуальну, творчу діяльність майбутнього офіцера РАО, його майбутню практичну роботу в Сухопутних військах. Тому обсяг набутих знань

має бути достатнім для професійного вирішення практичних завдань щодо експлуатації та обслуговування ракетного та артилерійського озброєння з метою його підтримки в стані готовності до використання за призначенням. Навчальний матеріал з теоретичної підготовки майбутніх офіцерів РАО повинен базуватися на положеннях фундаментальних наук, які в сукупності створюють загальну систему теоретичних знань, спрямованих на ефективне вирішення професійних завдань у сфері ракетно-артилерійського озброєння. Ефективна теоретична підготовка в поєднанні з фундаментальними знаннями забезпечує високу технічну культуру та науковий кругозір майбутніх офіцерів.

Відновлення боєздатності Збройних сил України вимагає докорінних змін у ракетних військах і артилерії (далі – РВіА) задля підвищення ефективності вогневого ураження противника. Досвід проведення операції ООС дає підстави стверджувати, що важливими проблемами підвищення ефективності вогневого ураження противника РВіА в операціях Сухопутних військ ЗСУ є: автоматизація процесів управління ракетними ударами і вогнем артилерії; своєчасність розвідки об'єктів противника в інтересах РВіА; забезпечення збільшення дальності вогню артилерії, могутності боєприпасів; збільшення питомої ваги високоточних боєприпасів; ефективність підготовки офіцерів РАО для здійснення бойового забезпечення підрозділів РВіА. Тому модернізація української системи вищої військової освіти передбачає покращення боєздатності Збройних сил для ефективного реагування на загрози національній безпеці у військовій сфері, оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності, дотримання євроатлантичних стандартів і критеріїв, потрібних для набуття членства в НАТО.

З огляду на вітчизняний та закордонний досвід підготовки військових фахівців виділено найбільш вагомі професійні якості офіцерів РАО: професійна компетентність (високий рівень освіти і культури, компетентність з широкого кола значущих проблем); доброзичливе ставлення до військовослужбовців (доброта, любов, чуйність, співчуття, бажання допомогти, симпатія до інших); організаторські та комунікативні здібності (висока комунікабельність, товарицькість, вміння управляти людьми, впливати на їхні позиції і переконання, викликати до себе довіру і підтримувати їх у складний період); витривалість (працездатність, енергійність, ініціативність, наполегливість у досягненні цілей); ставлення до себе (адекватність уявлень про свою особистість, вміння вирішувати власні проблеми, упевненість у власних силах, повага до себе (самооцінка, самокритичність, ідентифікація тощо); високий морально-етичний рівень (безкорисливість, чесність, порядність, відповідальність, висока моральність).

Важливе місце в професійній діяльності майбутніх офіцерів РАО мають такі особисті якості: моральність, самоорганізованість, передбачуваність, ініціативність, працездатність, наполегливість і цілеспрямованість, творчість, дисциплінованість, комунікативність, правова компетентність, професійні знання, командирські якості, вимогливість, стратегічне мислення, педагогічні якості. Офіцер зі сформованими професійними якостями не тільки більш адаптований до військового середовища, а й приносить значну користь військовому колективу.

На основі узагальнення сутності професійних якостей військових фахівців,

практичного досвіду розроблено професіограму офіцера РАО за спеціальністю 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка (спеціалізації – Експлуатація та ремонт ракетно-артилерійського озброєння; експлуатація та ремонт ракетного озброєння; боєприпаси, вибухові пристрої, освітлювальні та сигнальні засоби), яка є сукупністю професійно-ділових рис, певного обсягу суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, потрібних для виконання військовим фахівцем його повсякденних професійних обов'язків. Професіограма орієнтує військовослужбовців на виявлення стабільних, професійно важливих якостей, розкриває структуру якостей, що забезпечують досягнення високого рівня професіоналізму.

З'ясовано, що в умовах інформатизації пріоритетне значення для військової галузі набуває підготовка офіцерів РАО до діяльності в інформаційному соціумі. Найбільш поширеними в освітньо-інформаційному середовищі підготовки майбутніх офіцерів є інформаційні технології (операційні системи, мови програмування і технології їхнього застосування (електронні бібліотеки, CASE-технології), системи управління базами даних, технології, що дозволяють працювати в телекомунікаційних мережах), які забезпечують навчально-професійну діяльність на основі програм-тренажерів (комплекс АРК), контролюючих, інформаційних діалогових і демонстраційних програм, інформаційно-пошукових довідкових систем, імітаційних і моделювальних програм (технологія MILES 2000), проєктувальних програмних середовищ, програм для проблемного навчання тощо.

У третьому розділі – «Педагогічна система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах» – обґрунтовано низку концептуальних положень щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО до ефективної військової діяльності; розглянуто педагогічні умови такого процесу; розроблено та обґрунтовано педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів, подано її структурно-функціональну модель.

Розроблено авторську концепцію професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, що передбачає: інтеграцію компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, інтегративного, аксіологічного, технологічного, синергетичного і практико-орієнтованого підходів; теоретичне обґрунтування педагогічної системи, оновлення змісту підготовки, її основні складники та компоненти; визначення психолого-педагогічних засад, науково обґрунтованих педагогічних умов і діагностичного інструментарію формування в майбутніх офіцерів РАО готовності до професійної діяльності. Структура концепції містить: системне обґрунтування якісних параметрів професійної освіти, вимоги до підготовки військових фахівців, визначення основних цілей і завдань військової освіти, оптимізацію структури та змісту педагогічної системи, удосконалення навчально-матеріальної бази, поетапну реалізацію.

Визначено педагогічні умови професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, загальнонаукові принципи (системності, інтегративності,

фундаментальності, прогностичності, неперервності, внутрішньопредметної і міждисциплінарної цілісності, науковості, послідовності в навчанні, міцності засвоєння знань) та специфічні принципи (взаємодії з іншими видами підготовки у ВВНЗ, формування психологічної готовності до виконання професійних завдань, завершеності військово-професійної підготовки), які покладено в основу формування готовності курсантів до професійної діяльності.

На основі аналізу праць українських і закордонних учених встановлено, що дієвий вплив на професійну підготовку майбутніх офіцерів РАО мають такі педагогічні умови: підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграція загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності.

Характеризуючи *першу педагогічну умову*, зазначимо, що підвищення рівня мотивації курсантів відбувалося протягом усього періоду навчання у ВВНЗ. У процесі вивчення дисциплін професійного спрямування з проведення технічного обслуговування та ремонту РАО навчання курсантів спочатку відбулося в спеціалізованих класах з озброєнням та військовою технікою, потім кожного семестру вони виїжджали на полігон у Центр забезпечення освітнього процесу для відпрацювання питань технічного обслуговування та ремонту РАО в «польових умовах». У процесі проходження навчальних практик та військового стажування курсанти виїжджали в район проведення ООС, де вже в «бойових умовах» відпрацьовували питання технічного обслуговування та ремонту РАО.

Друга педагогічна умова реалізовувалась на основі інтегрованого підходу. Аналіз педагогічної практики дав підстави стверджувати, що інтеграція загальних і спеціальних знань може забезпечити підвищення рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів РАО. Так, під час вивчення хімії курсанти опановували структуру і склад вибухових речовин, технології виготовлення порохів для подальшого вивчення дисципліни «Ракети і боєприпаси». Вивчаючи будову підйомного та поворотного механізмів буксированої артилерії (дисципліна «Інженерна механіка»), курсанти використовували набуті знання в процесі вивчення навчальної дисципліни «Будова та експлуатація РАО та ремонтних засобів». На заняттях із загальної фізики майбутні офіцери вивчали основні закони геометричної оптики, будову і структуру оптичних систем, методи виготовлення оптичних деталей. Набуті знання інтегрували для подальшого вивчення дисципліни «Будова та експлуатація артилерійських приладів».

Третя педагогічна умова передбачала формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів РАО. У процесі освоєння навчальних дисциплін військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки курсанти опановували раціональні методи роботи офіцера-фахівця РАО, методи оцінювання військово-технічних завдань, у них формувалося творче мислення, удосконалювалися вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати факти,

робити узагальнення, формувати висновки, обґрунтовувати пропозиції, доводити і відстоювати власні рішення під час виконання службово-бойових завдань щодо ракетно-технічного та артилерійсько-технічного забезпечення військ у мирний час та особливий період. Практичні навички з організації управління процесами забезпечення РАО набувалися під час проведення практичних занять, групових вправ, комплексних тактичних завдань і командно-штабних навчань (службові) ситуації з досвіду ООС. Формування навичок бойового реагування в майбутніх офіцерів РАО відбувалося через призму двох взаємопов'язаних процесів розвитку особистості: оволодіння курсантом рольовою поведінкою (професійна адаптація) та її самореалізація в рамках рольових приписів (індивідуалізація).

Реалізація *четвертої педагогічної умови* залежить від рівня компетентності науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійної підготовки. Підготовка майбутніх офіцерів РАО до професійної діяльності неможлива без висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, задіяних в освітньому процесі ВВНЗ. Фаховість науково-педагогічних працівників ВВНЗ виявляється в здатності побачити та формувати навчально-службові завдання на основі аналізу складних умов бойової обстановки на різній місцевості вдень і вночі, нешаблонно застосовувати різні прийоми та способи дій, і знаходити оптимальні способи їхнього вирішення. Реалізація цієї педагогічної умови відбувалася через курсову підготовку військовослужбовців Міністерства оборони України та ЗСУ відповідно до наказу Міністерства оборони України від 04 квітня 2017 р. № 202 «Про організацію та проведення підвищення кваліфікації військовослужбовців, працівників Збройних Сил України та державних службовців Міністерства оборони України та Збройних Сил України» (із змінами – наказ Міністерства оборони України № 353 від 19.07.2018 р.).

Розробка педагогічної системи проводилась з урахуванням особливостей професійної підготовки військових фахівців, специфіки їхньої діяльності. Педагогічні системи підготовки військових фахівців опираються на цілеспрямовану військову педагогічну науку, яка передбачає якісне формування і розвиток особистості курсантів, застосування інноваційних технологій навчання і виховання, формування в майбутніх офіцерів належних соціокультурних і військово-професійних компетенцій, забезпечення якості професійної освіти у ВВНЗ. Це дозволило науково обґрунтувати педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, яка має стійкі зв'язки між складниками і ефективно вплинула на їхню взаємодію в освітньому середовищі ВВНЗ.

Орієнтуючись на системний підхід, ураховуючи принципи структурності, цілісності та інтегративності, спроектовано педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, особливості якої полягають у тому, що вона: базується на засадах узгодженості всіх її складників; створена на основі соціального запиту та вимог до військовослужбовців з метою реалізації конкретних професійних функцій; характеризує цілі, зміст процесу підготовки курсантів і методика її здійснення; спрямована на досягнення кінцевого результату – підготовку офіцерів РАО, здатних на професійному рівні здійснювати службову діяльність.

Педагогічна система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння складається з таких взаємопов'язаних підсистем: *цільова* – відображає соціальне замовлення на підготовку військових фахівців, цілепокладання та прогнозування, визначається системоутворювальним значенням мети; *теоретико-методологічна* – становить концептуальну основу, базується на інтеграції загальнонаукових і специфічних принципів, методологічних підходах. У ній відображено об'єктивні та суб'єктивні чинники, а також педагогічні умови професійної підготовки, що детермінують розкриття можливостей курсантів в освітньому процесі; *мотиваційно-стимулювальна* – спрямована на створення умов, за яких у майбутніх офіцерів РАО виникають внутрішні спонукання до навчально-професійної діяльності; *ресурсно-забезпечувальна* – спрямована на ресурсне забезпечення освітнього середовища професійної підготовки курсантів; *інструментально-методична* – окреслює навчально-методичне забезпечення підготовки курсантів; *діяльнісно-змістова* – відображає зв'язки з іншими підсистемами, визначаючи їхні функції та зміст, за суттю становить сукупність організаційних структур і механізмів, змістове наповнення навчальних дисциплін, педагогічний супровід освітнього процесу; *процесуальна* – характеризується плановістю процесу формування готовності курсантів до професійної діяльності, відображає його етапи (мотивації, орієнтування, навчання, супроводу, самостійності), які відрізняються рівнем самостійності курсантів і характером педагогічної взаємодії; *діагностико-результативна* – забезпечує функціонування (планування, організація, контроль та корекція) освітнього процесу. На основі ґрунтовного аналізу професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО виокремили компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний), критерії (організаційно-цільовий, змістовий, технологічний, результативний), показники (усвідомлює важливість і цінність компетенцій військово-службової діяльності; знає основні види озброєння і військової техніки, стандартні алгоритми дій під час експлуатації і бойового застосування артилерії і ракетних комплексів; здатний моделювати рішення щодо виконання військово-професійних завдань експлуатаційного, інженерного і технічного характеру; спроможний проводити самоаналіз і самооцінку військово-службової діяльності, здатний приймати рішення щодо вдосконалення професійної підготовки) та рівні готовності (низький, середній, високий). Структурні компоненти передбачали формування в курсантів стійких мотивів до професійної діяльності, базувалися на розумінні важливості теоретичної підготовки, відображали сформованість професійних (спеціальних) компетентностей, здібностей до самореалізації тощо. Усі підсистеми функціонують на досягнення кінцевої мети, спрямовані на реалізацію концептуальних положень підготовки майбутніх офіцерів РАО і відображаються в моделі у вигляді блоків. Наочно структурно-функціональну модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, яка відображає зв'язок і взаємодію структурних компонентів, подано на рис. 1.

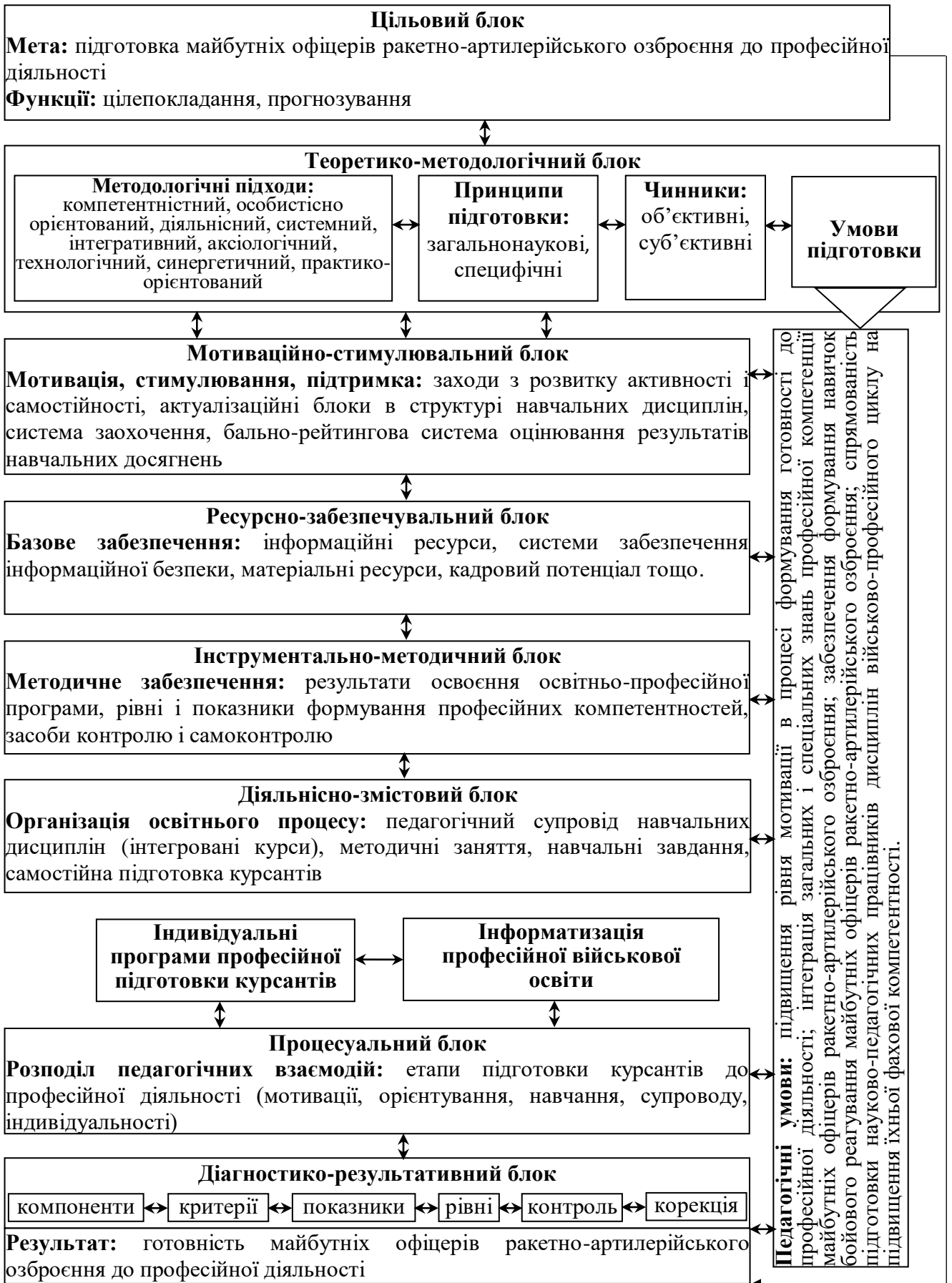

Рис. 1 Структурно-функціональна модель педагогічної системи підготовки майбутніх офіцерів РАО

У четвертому розділі – «Інноваційні педагогічні технології в професійній підготовці майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння» – обґрунтовано роль інноваційних педагогічних технологій і методів професійної підготовки офіцерів РАО в освітньому середовищі ВВНЗ; розкрито організаційно-методичне забезпечення інструментально-методичного та діяльнісно-змістового блоків педагогічної системи професійної підготовки офіцерів ракетно-артилерійського озброєння.

Аналіз досліджень і публікацій, пов'язаних із проблемою підготовки військових фахівців, засвідчив, що питаннями впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес ВВНЗ займалися науковці (Г. Артюшин, А. Барабанщиков, В. Лігоцький, М. Нецадим, Ю. Приходько, Ю. Сердюк, С. Сінкевич, І. Хорєв, В. Чабаненко, В. Ягупов та ін.). Сьогодні змінюється модель, характер і функції професійної освіти, тому сучасна вища військова школа повинна не тільки передавати знання і виробляти вміння, а готувати випускників ВВНЗ до виконання обов'язків за посадовим призначенням, розвивати їхні здібності до самовизначення, вибудовувати професійні та особистісні траєкторії розвитку.

Серед інноваційних педагогічних технологій і методів, впроваджених в освітній процес підготовки майбутніх офіцерів РАО, є: технології (інтерактивні, проблемні, ігрові, особистісно орієнтовані, дистанційна тощо), методи (креативні (мозковий штурм, придумування, синектика тощо), інтерактивні, SWOT-аналіз тощо). Для цього створювали: діалогічний простір освітнього процесу; психологічну готовність науково-педагогічних працівників до використання інтерактивних форм навчання; інтерактивні методи на основі сучасних інформаційно-технічних засобів; моделювання на практичних заняттях ситуацій майбутньої професійної діяльності; наявність належної матеріально-технічної бази та ін.

Забезпечення якісної підготовки майбутніх офіцерів РАО проводилося на основі спроектованого інформаційно-освітнього середовища. Особливостями такого середовища є побудова відповідно до принципу «J-структурування», що існує в країнах НАТО і вважається оптимальним для систем військового управління. «J-структура» – це система, яка прийнята в арміях країн-членів НАТО і надає можливість швидко та правильно приймати рішення. Спроектоване освітнє середовище професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО охоплює три його рівні (макро-, мезо- і мікро-), J-структурований процес, який складається з п'яти підсистем (управління, забезпечення, організації, реалізації і контролю за впровадженням інноваційних педагогічних технологій) та зворотні зв'язки.

Розроблене організаційно-методичне забезпечення підготовки майбутніх офіцерів РАО передбачало: розвиток мотивації курсантів (оновлений зміст навчальних дисциплін: «Будова та експлуатація артилерійських приладів», «Основи побудови ракетно-артилерійського озброєння та ремонтних засобів»); формування системи знань і вмінь (посібник «Теорія та практика самостійної роботи у вищому військовому навчальному закладі»); розвиток особистісних характеристик і якостей, професійно важливих умінь (комплекс професійно

орієнтованих завдань); накопичення досвіду (посібник «Методична робота у вищому військовому навчальному закладі» «Теорія та практика самостійної роботи у вищому військовому навчальному закладі»); формування професійної поведінки.

У п'ятому розділі – «Експериментальна перевірка дієвості педагогічної системи підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння» – розкрито загальні питання організації та зміст проведення педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент з перевірки педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО здійснено в чотири етапи (з 2012 до 2019 р.): теоретико-аналітичний, діагностико-пошуковий, експериментально-дослідний та узагальнювальний.

Педагогічний експеримент проводився на базі Військової академії (м. Одеса), Національної академії Національної гвардії України, Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Інституту Військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія», Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (кафедра військової підготовки).

Для проведення експерименту було сформовано експериментальну (ЕГ – 224 курсанти) та контрольну (КГ – 224 курсанти) групи. На початок експерименту групи були практично однакові за рівнем професійної підготовки, тобто вибірка була репрезентативною.

Результати констатувального етапу експерименту дають підстави стверджувати, що формування готовності випускників ВВНЗ до професійної діяльності на сучасному етапі розвитку Збройних сил України здійснюється недостатньо ефективно: 92,79 % курсантів потребує поглиблення знань з загальної тактики, 88,13 % з основ військового управління, 83,89 % з теорії автоматичного керування, 88,98 % з організації військового зв'язку. У цьому процесі виявлено чимало суперечностей, прихованих резервів і можливостей, що дозволило уточнити зміст, організацію та методику проведення формувального етапу експерименту.

У процесі проведення формувального етапу експерименту перевіряли педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО, здійснювали порівняльний аналіз результатів рівнів сформованості професійної підготовки в експериментальних і контрольних групах.

Формувальний етап експерименту проводили на таких організаційних рівнях:

1. На рівні ВВНЗ: установлення інформаційних каналів з військовими частинами і підрозділами; коригування змісту навчальних дисциплін для відображення в освітньому процесі особливостей застосування нових зразків ракетного та артилерійського озброєння і техніки; обґрунтування концептуальних положень підготовки курсантів на весь період навчання; коригування планів виховної роботи; організація і планування перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; удосконалення інформаційно-

методичного забезпечення освітнього процесу підготовки курсантів; упровадження сучасних автоматизованих навчальних систем, тренажерних комплексів, що імітують радіоелектронну та оперативну обстановку; розвиток польової навчальної матеріально-технічної бази з тактичної підготовки; залучення до процесу контролю набутих знань посадових осіб ВВНЗ; проведення тематичних зустрічей і диспутів із представниками військових частин з метою перевірки знань курсантів.

2. На рівні кафедр: науково обґрунтоване змістове наповнення дисциплін військово-професійної підготовки, його оптимізація і структурування за модульним принципом; підвищення ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів до навчання курсантів; створення належних умов для підвищення активності науково-педагогічних працівників до застосування інноваційних технологій навчання; раціональний вибір форм і методів взаємодії з курсантами; моделювання реальних професійних ситуацій.

3. На рівні самостійної роботи курсантів:

– у контексті першого напрямку проводили підготовку відповідної методичної бази, що забезпечувала курсантів потрібними матеріалами і технікою організації самостійної роботи, методичними рекомендаціями для вирішення практичних завдань з використанням спеціального програмного забезпечення, інноваційних технологій тощо;

– у рамках другого напрямку підвищували мотивацію майбутніх офіцерів РАО до самовдосконалення шляхом застосування в освітньому процесі принципу змагальності (конкурси польового вишколу, вікторини, брейн-ринги, творчі завдання тощо); формування рейтингу за результатами навчання; збільшення обсягу розв'язуваних курсантами практичних ситуативних завдань за посадовим призначенням; залучення випускників до контролю самопідготовки курсантів 2–3 курсів для надання допомоги під час підготовки до занять.

Середньостатистичні результати експерименту щодо впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО в контексті задіяних педагогічних умов відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО в контексті задіяних педагогічних умов

Рівні готовності	Педагогічні умови та динаміка їхньої реалізації (у %)							
	Перша педагогічна умова		Друга педагогічна умова		Третя педагогічна умова		Четверта педагогічна умова	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	+0,45	-9,9	-2,25	-7,2	-	-	-3,6	-10,8
Середній	-2,25	+6,3	-1,8	+4,05	+5,4	+7,2	-2,25	+1,31
Високий	+1,8	+4,95	+4,05	+3,15	+3,15	+3,15	+5,85	+9,45
Приріст середнього балу:	0,1	0,12	0,06	0,15	0,03	0,14	0,1	0,2

Отримані результати дають підстави стверджувати, що приріст середнього балу задіяних педагогічних умов у контрольних групах коливається від 0,03 до 0,1 бала, а зростання середнього балу в експериментальних групах перебуває в межах від 0,12 до 0,2 бала, що демонструє приблизно однаковий позитивний вплив педагогічних умов, обґрунтованих у дисертаційному дослідженні. Зміни середнього балу є вагомим підґрунтям стверджувати про дієвість педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Для перевірки вірогідності отриманих результатів і визначення достовірності експериментального дослідження використовувалися статистичні методи обробки даних педагогічного експерименту шляхом порівняння середніх показників, дисперсій і визначення F-критерію. Значення F_{emp} у контрольній групі 0,886741 виходить за межі вірогідності, а коли порівняти показник F_{emp} в експериментальній групі зі стандартними показниками F_{krit} , то його значення 1,236460 розташовується в допустимих межах. З огляду на це, вплив розробленої педагогічної системи на сформованість готовності майбутніх офіцерів РАО до професійної діяльності є очевидним, а результати – достовірними. Фахова орієнтованість завдань та експериментальних досліджень сприяла позитивній динаміці формування готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нові шляхи розв'язання науково-педагогічної проблеми – професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО у ВВНЗ. Це дало змогу зробити такі **висновки**:

1. Підготовка майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах детермінується комплексом особливостей їхньої професійної діяльності (напруженість, відповідальність, ризику, небезпека, невизначеність, ненормований робочий день, постійний контакт із складною бойовою технікою, потреба повної віддачі сил під час несення військової служби тощо) і специфікою її здійснення (велике інформаційне навантаження, підвищена рухливість нервової системи, висока координація зорового аналізатора, підвищений рівень психічної діяльності тощо). Теоретико-методологічне узагальнення та основне розв'язання проблеми підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння виявляється у визначенні змісту і структури їхньої професійної діяльності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний компоненти), обґрунтуванні компетентнісного підходу до вивчення дисциплін загальнопрофесійної, військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки на основі інноваційних технологій.

Ефективна підготовка майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння здійснюється на основі компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, інтегративного, технологічного, синергетичного та практико-орієнтованого підходів, унаслідок цього у військових фахівців формується професійна компетентність, розвивається творчий потенціал.

Сутністю професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння є інтегральна характеристика, що визначає здатність військових фахівців вирішувати професійні проблеми і завдання, які виникають у реальних ситуаціях службової діяльності.

2. На основі здійсненого теоретичного аналізу наукових праць українських і закордонних учених, присвячених підготовці військових фахівців, встановлено, що нині в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів є проблеми, які виникли через відсутність концептуальних підходів до підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Стан готовності курсантів до професійної діяльності не відповідає високому рівню вимог до їхньої готовності виконувати службово-бойові завдання. Виявлено низку професійно важливих якостей майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, які потрібно розвивати (мотивація успіху, планування, оцінка результатів діяльності, самостійність, рішучість, наполегливість, самовладання, відповідальність) з метою підвищення бойової готовності підрозділів і частин Збройних сил України. Без спеціально організованої системи навчання рівень освіти військовослужбовців низький, що, зі свого боку, суттєво знижує рівень професійної готовності до службової діяльності.

3. Розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетного та артилерійського озброєння, головні ідеї якої виявляються на трьох рівнях: методологічному, теоретичному, методичному. На методологічному рівні основу концепції становить інтеграція компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, інтегративного, аксіологічного, технологічного, синергетичного та практико-орієнтованого підходів, що передбачає поєднання суспільних та особистісних цілей підготовки, потребу підвищення ролі військових фахівців. Теоретичний рівень концепції становлять вихідні положення, дефініції, параметри, які сприяють розумінню сутності досліджуваного процесу і містять наукове обґрунтування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. На методичному рівні навчально-методичний супровід системи підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності має системний характер, забезпечує інтеграцію навчальних дисциплін із застосуванням інноваційних освітніх технологій.

Реалізація концепції в підготовці майбутніх офіцерів ракетного та артилерійського озброєння сприяла обґрунтуванню загальнонаукових підходів, принципів, закономірностей та розробці педагогічної системи такої підготовки.

4. На підставі аналізу військової та психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що професіограма офіцера ракетно-артилерійського озброєння є основою його професійного самовизначення. Сутність професіограми офіцера ракетно-артилерійського озброєння визначає об'єкт, цілі професійної підготовки, коригування освітньо-професійних програм підготовки військових фахівців першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

У професіограмі відображено соціальні, соціально-економічні, технічні, технологічні, правові, гігієнічні, психологічні, психофізіологічні та соціально-

психологічні аспекти професійної діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, за допомогою яких забезпечується формування цілісної моделі професійної діяльності військового фахівця.

5. Обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння: підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграція загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності. Перша педагогічна умова спрямована на підвищення рівня мотивації курсантів протягом усього періоду навчання у вищих військових навчальних закладах. Друга педагогічна умова передбачає інтеграцію загальних і спеціальних знань унаслідок чого відбувається зростання рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Третя педагогічна умова орієнтована на формування в майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння навичок бойового реагування, що є інтегративним процесом, який відображає закономірні зміни розвитку цілісного утворення з безлічі роз'єднаних раніше компонентів. Четверта педагогічна умова реалізувалася шляхом підвищення кваліфікації, що забезпечувалось комплексом взаємопов'язаних підсистем: курсове підвищення, методична робота ВВНЗ, самостійна робота, самоосвіта.

6. Розроблено і теоретично обґрунтовано педагогічну систему професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах, яка складається із цільової, теоретико-методологічної, ресурсно-забезпечувальної, інструментально-методичної, діяльнісно-змістової, процесуальної та діагностико-результативної взаємопов'язаних підсистем, що відображаються в структурно-функціональній моделі у вигляді блоків. *Цільовий блок* забезпечує функцію індивідуального цілепокладання та прогнозування професійного розвитку курсантів, устанавлює роль особистості для досягнення індивідуальних цілей, а також створює умови формування готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до службової діяльності. *Теоретико-методологічний блок* становить концептуальну основу педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Мотиваційно-стимулювальний блок* реалізовує функції мотивації та стимулювання основних суб'єктів освітнього процесу ВВНЗ (курсантів, науково-педагогічних працівників). Функцію ресурсного забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння виконує *ресурсно-забезпечувальний блок*. *Інструментально-методичний блок* об'єднує методичні напрацювання в галузі методів і засобів освітньо-професійної програми. *Діяльнісно-змістовий блок* пов'язаний внутрісистемними зв'язками з усіма блоками, визначаючи їхні функції та зміст. Логіку процесу формування готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до службової

діяльності відображає *процесуальний блок*. *Діагностико-результативний блок* забезпечує доцільність і своєчасність планування, організації, контролю та корекції освітнього процесу.

Експериментально перевірено ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. Одержані під час проведеного педагогічного експерименту результати кількісного і якісного аналізу засвідчили, що реалізація педагогічної системи зумовила суттєві зміни рівнів сформованості кожного компонента готовності до професійної діяльності та досліджуваного феномена, що підтверджено за допомогою методів математичної статистики (F-критерію). Після проведення формувального етапу експерименту простежено зростання середнього бала в КГ від 0,03 до 0,1 бала, а в ЕГ – від 0,12 до 0,2 бала. Результати експериментальної роботи дають підстави стверджувати про ефективність запровадженої педагогічної системи підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності, а отже, є підтвердженням істинності сформульованої наукової гіпотези.

7. Для забезпечення ефективності підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до службової діяльності був розроблений навчально-методичний супровід до вивчення дисциплін загальнопрофесійної, військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки. У навчально-методичний супровід внесено: методичні, інформаційно-змістові та контрольні-оцінювальні блоки конкретної дисципліни, предметно та професійно орієнтовані завдання, що суттєво підвищує якість освітнього процесу. Доведено, що для ефективного використання в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів навчально-методичного супроводу підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння передбачає наявність і функціонування навчальної матеріально-технічної бази, що охоплює спеціалізовані навчальні аудиторії, навчальні лабораторії і демонстраційні комплекси, зразки навчальної зброї, ракетно-артилерійського озброєння і навчально-бойової техніки; тренажерні засоби та спеціально обладнані приміщення для їхнього використання в освітньому процесі; навчально-тренувальні комплекси управління безпеки боєприпасів; спортивні споруди тощо.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів РАО й потребує подальшого розроблення науково-методичного супроводу. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо впровадження в освітній процес інноваційних методик підготовки збройних сил держав-членів НАТО, удосконалення організації практичної підготовки курсантів (навчальна, виробнича, переддипломна практики, військове стажування).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Маслій О. М. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах: теоретичний

- і методичний аспекти: [моногр.]. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2019. 324 с.
2. Маслій О. М. Організаційно-методичний аспект самостійних занять під керівництвом викладача в системі технічної підготовки курсантів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2013. № 11–12. С. 188–196.
  3. Маслій О. М. Проблеми управління навчально-виховним процесом вищого військового навчального закладу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2014. № 11–12. С. 150–156.
  4. Маслій О. М. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 5. С. 142–155.
  5. Maslii O. Integrated Approach to Studying General and Professional Training Subjects of Future Officers of Rocket and Artillery Armament. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2018. Vol. 6, № 4. pp. 53–62. URL : <https://uesit.org.ua/index.php/itse/issue/view/12>.
  6. Воловник В. Є., Маслій О. М. Модель упровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес вищих військових закладів освіти. *Педагогічні науки*: зб. наук. праць [Херсонський державний університет]. Херсон, 2018. Вип. LXXXII, т. 2. С. 94–101.
  7. Іванченко Є., Маслій О. Впровадження інноваційних педагогічних технологій та методик у вищу військову освіту – запорука підвищення її якості. *Педагогіка безпеки*: наук. журн. Вінниця, 2018. № 1, т. 3. С. 1–8.
  8. Маслій О. Специфіка діяльності офіцерів ракетно-артилерійського озброєння Сухопутних військ Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2018. № 4 (15). С. 247–259.
  9. Маслій О. Сутність професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2018. № 3 (14). С. 359–369.
  10. Маслій О. М. Мотиваційна готовність майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння як чинник їх професійного становлення. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 8. С. 109–122.
  11. Маслій О. М. Сучасні технології у професійній підготовці майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Бердянськ, 2018. Вип. 3. С. 234–242.
  12. Маслій О. Аналіз впливу педагогічних умов системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння на якість їхньої успішності. *Молодь і ринок*: щомісячн. наук.-пед. журн. Дрогобич, 2019.

№ 11(178). С. 53–58.

13. Маслій О. Методи активізації навчання в системі професійної підготовки офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Молодь і ринок: щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич, 2019. № 7 (174). С. 76–83.

14. Маслій О. Методологічні засади організації підготовки до майбутньої професійної діяльності офіцерів служби ракетно-артилерійського озброєння. *Збірник наукових праць Національної академії Прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький, 2019. № 1 (16). С. 279–298.

15. Маслій О. Організація самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Педагогіка безпеки: наук. журн.* Вінниця, 2019. № 1, т. 4. С. 54–65.

16. Маслій О. Педагогічна система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2019. Вип. 1. С. 83–90.

17. Маслій О. Програма й методика дослідно-експериментальної роботи щодо реалізації педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Військова освіта: зб. наук. праць*. Київ, 2019. Вип. 2 (40). С. 99–110.

18. Маслій О. Удосконалення національної системи вищої військової освіти за досвідом підготовки військових фахівців Сухопутних військ провідних армій країн-членів НАТО. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогіка. Хмельницький, 2019. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2019_2_15.

19. Маслій О. М. Визначення готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності: педагогічний експеримент. *Інноваційна педагогіка: наук. журн.* Одеса, 2019. Вип. 17, т. 1. С. 112–119.

20. Маслій О. М. До проблеми теоретичної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон, 2019. Вип. 41. С. 198–206.

21. Маслій О. М. Методичні основи проведення воєнно-спеціальних ігор і командно-штабних навчань під час підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Вісник Національної академії Прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького: електрон. наук. фах. вид.*. Сер.: Педагогіка. Хмельницький, 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2019_3_9.

22. Маслій О. М. Принципи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2019. Вип. 2 (45). С. 125–129.

23. Маслій О. М. Професійні якості майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння як основа формування їх професіоналізму. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць*. Вінниця, 2019. Вип. 53. С. 189–194.

24. Маслій О. М. Умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Сер.: Педагогіка та психологія. Дніпро, 2019. Вип. 1 (17). С. 147–157.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

25. Головань А. В., Головань В. Г., Дроздов О. М., Маслій О. М. Професійне орієнтування навчального процесу ВНЗ з використанням сучасних інформаційних технологій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*: зб. наук. праць. Сер.: Інформаційні технології та управління проектами. Одеса, 2011. Вип. 3. С. 114–119.

26. Дроздов М. О., Маслій О. М., Сиротинко А. М. Аналіз основних принципів формування фахової компетентності майбутніх офіцерів. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XVII міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 18–19 трав. 2012 р.). Одеса, 2012. Ч. II. С. 56.

27. Головань В., Дроздов О. Маслій О. Шляхи підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів військово-логістичної діяльності. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XVIII міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 18–19 квіт. 2013 р.). Одеса, 2013. Ч. I. С. 18.

28. Головань В. Г., Маслій О. М., Шлапак В. О. Критерії і показники рівня готовності курсантів ВВНЗ до самостійної роботи. *Спільні дії військових формувань держави: проблеми та перспективи*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 верес. 2014 р.). Одеса, 2014. С. 183–184.

29. Маслій О. М., Маміч В. В., Верламов О. М. Інтеграція у сфері освіти між військовими і вищими навчальними закладами. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XIX міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 17–18 квіт. 2014 р.). Одеса, 2014. Ч. 1. С. 69–70.

30. Маслій О. М., Дроздов М. О., Шлапак В. О. Сучасні проблеми діагностики рівня професійної підготовки військових фахівців. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XX міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 23–24 квіт. 2015 р.). Одеса, 2015. Ч. 1. С. 93.

31. Маслій О. М. Тенденції удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення, інновації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 20–21 лист. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 54–56.

32. Воловник В. Є., Маслій О. М. Використання методу наукового моделювання подій, явищ і процесів у військовій сфері. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи*: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 13–14 верес. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 204–205.

33. Воловник В. Є., Маслій О. М. Стратегії та інструменти логістичного менеджменту в публічному управлінні. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід*: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Одеса, 26 жовт. 2018 р.). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2018. С. 458–460.

34. Маслій О. Особливості формування готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності. *Теорія і методика виховання: наук.-пед. вісн. Херсон*, 2018. Вип. 9. С. 20–23.

35. Маслій О. М. Аналіз результатів впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *The Unity of Science: International scientific periodical journal*. Vienna, 2018. June. pp. 34–36.

36. Маслій О. М. Інформаційно-комунікаційні технології у професійній підготовці офіцерських кадрів. *Інформаційні технології у професійній діяльності: матеріали XI всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 20 лист. 2018 р.)*. Рівне, 2018. С. 38–39.

37. Маслій О. М. Сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Imperatives of Civil Society Development in Promoting National Competitiveness: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference (Batumi, 13–14 December 2018)*. Batumi, 2018. Vol. II. pp. 246–248.

38. Маслій О. М. Сучасні тенденції формування професійної компетенції майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Advances of Science: Proceeding of Articles the International Scientific Conference (Karlovy Vary, 28 September 2018)*. Karlovy Vary, 2018. pp. 173–178.

39. Маслій О. Застосування елементів дидактографії до проведення занять майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри: матеріали VI-ї міжнар. наук.-практ. конф. Конін–Ужгород–Херсон–Кривий Ріг*, 2019. С. 93–94.

40. Маслій О. Обґрунтування компетентнісного підходу в контексті підготовки офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. Діалог культур як чинник інтеграції: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Варшава–Ужгород–Херсон*, 2019. С. 112–114.

41. Маслій О. Підготовка фахівців логістики у Військовій академії, перспективи розвитку. *Актуальні питання підготовки фахівців логістики Збройних Сил України: зміст, технології, якість: тези допов. міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 19 квіт. 2019 р.)*. Одеса, 2019. С. 16–17.

42. Маслій О. М. Інноваційні педагогічні технології у підготовці військових фахівців. *Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців: матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Вінниця, 28–29 берез. 2019 р.)*. Вінниця, 2019. С. 22–24.

43. Маслій О. М. Інформаційні технології у підготовці майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук. конф. (Дніпро, 29–30 берез. 2019 р.)*. Дніпро, 2019. Ч. 1. С. 100–102.

44. Маслій О. М. Напрями впровадження елементів дистанційного навчання при підготовці спеціалістів з експлуатації та ремонту електромеханічних систем

ракетно-артилерійського озброєння. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 05 квіт. 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 73–76.

45. Маслій О., Сухін О., Лісовенко Д., Котов Д., Клименко В. Військова логістика як напрям трансформації системи всебічного забезпечення. *Актуальні питання підготовки фахівців логістики Збройних Сил України: зміст, технології, якість*: матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 19 квіт. 2019 р.). Одеса, 2019. С. 46–49.

46. Хомюк И., Иванченко Е., Маслий О., Горличенко М. Инновационные методы в процессе преподавания высшей математики для будущих военных инженеров. *Society, Integration, Education: Proceedings of the International Scientific Conference*. (Rezekne, May 24–25, 2019). Rezekne, 2019. pp. 254–264.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

47. Маслій О. М. Методологические основы военно-экономической логистики. *Перспективи*: соц.-політ. журн. Одеса, 2012. № 1 (51). С. 88–94.

48. Маслій О. М. Особенности подготовки майбутніх офіцерів тилу у сфері військово-економічної логістики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький, 2012. № 5. С. 135–138.

49. Маслій О. М., Бутник М. А. Методичні аспекти організації практичних занять з майбутніми офіцерами запасу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон. наук. фах. вид. Хмельницький, 2012. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_3_17.

50. Паньков Н. И., Маслий О. Н., Сарафанюк Э. И. Язык науки: педагогические основы и концепции теории обучения: учеб. пособ. Одесса, 2013. 175 с.

51. Головань А., Головань В., Маслій О. Військовому викладачу-початківцю про педагогіку та педагогів: навч.-метод. посіб. Одеса, 2014. 184 с.

52. Кравчук О. І., Головань В. Г., Маслій О. М., Онищенко О. А. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Одеса, 2016. 392 с.

53. Воловник В. Є., Маслій О. М. Економіка і менеджмент військової промисловості: навч.-метод. посіб. для студ. ден. і заоч. форм навч. галузі знань «Управління та адміністрування». Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 244 с.

54. Маноїло О. Г., Маслій О. М., Луханін В. В., Єфіменко А. Є. Основи військового управління. Методологія управлінських рішень: навч. посіб. Одеса, 2017. Ч. III. 150 с.

55. Чепкій В. В., Скачков В. В., Єфимчиков О. М., Маслій О. М., Набок В. К., Попович В. І. Теорія та практика самостійної роботи у вищому військовому навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Одеса, 2017. 388 с.

56. Довідник випускника. Частина 4. Ракетно-артилерійське озброєння / авт. кол. Кравчук О. І., Нікул С. О., Маслій О. М. та ін. Одеса, 2019. 186 с.

АНОТАЦІЇ

Маслій О. М. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2020.

У дисертації досліджено стан теорії і практики професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах. Обґрунтовано концепцію, яка визначається вимогами до професійної готовності курсантів, що склалися в системі вищої військової освіти. Виявлено і реалізовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння: підвищення рівня мотивації в процесі формування готовності до професійної діяльності; інтеграція загальних і спеціальних знань професійної компетенції майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; забезпечення формування навичок бойового реагування майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння; спрямованість підготовки науково-педагогічних працівників дисциплін військово-професійного циклу на підвищення їхньої фахової компетентності. Як компоненти професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння було виділено: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний. Спроектовано педагогічну систему підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння, що складається з цільової, теоретико-методологічної, ресурсно-забезпечувальної, інструментально-методичної, діяльнісно-змістової, процесуальної та діагностико-результативної підсистем та експериментально перевірено її дієвість.

Ключові слова: військова освіта, професійна компетентність, концепція, професіограма, педагогічна система, майбутні офіцери ракетно-артилерійського озброєння, вищий військовий навчальний заклад.

Маслій О. Н. Теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения в высших военных учебных заведениях. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2020.

В диссертации исследовано состояние теории и практики профессиональной подготовки будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения в высших военных учебных заведениях. Обоснована концепция, которая определяется требованиями к профессиональной готовности курсантов, сложившимися в системе высшего военного образования. Выявлены и реализованы педагогические условия профессиональной подготовки будущих офицеров ракетно-

артиллерийского вооружения: повышение уровня мотивации в процессе формирования готовности к профессиональной деятельности; интеграция общих и специальных знаний профессиональной компетенции будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения; обеспечение формирования навыков боевого реагирования будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения; направленность подготовки научно-педагогических работников дисциплин военно-профессионального цикла на повышение их профессиональной компетентности. В качестве компонентов профессиональной подготовки будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения выделили мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный и рефлексивно-оценочный. Спроектирована педагогическая система подготовки будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения, состоящая из целевой, теоретико-методологической, ресурсно-обеспечительной, инструментально-методической, деятельностно-смысловой, процессуальной и диагностико-результативной подсистем и экспериментально проверена ее действенность.

Ключевые слова: военное образование, профессиональная компетентность, концепция, профессиограмма, педагогическая система, будущие офицеры ракетно-артиллерийского вооружения, высшее военное учебное заведение.

Maslii O. M. Theoretical and Methodological Principles of Professional Training of the Future Officers of Missile and Artillery Armament in Higher Military Educational Institutions. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2020.

The dissertation explores the state of the theory and practice of the professional training of the future officers of missile and artillery armament in higher military educational institutions. The concept of the professional training of the future officers of missile and artillery armament is substantiated, which is based on the requirements for their professional preparation, training traditions, developed in the system of higher military education, and is focusing on the ability and willingness of military experts to realize themselves in their profession. The concept includes the following: at the methodological level, the integration of the competence approach, learner-centered approach, activity-oriented approach, systems approach, integrative approach, technological approach, synergistic approach, and practice-oriented approach, combination of social and individual aims of training, necessity to increase the role of military experts; at the theoretical level, a number of input data, parameters, definitions, which enable to understand the content of researching and contains the scientific substantiation of the pedagogical system of professional training of the future officers of missile and artillery armament; at the methodical level, the idea that the pedagogical support of the training system of the future officers of missile and artillery armament for professional work should have a systematic nature, ensure the integration of educational courses and be implemented with the help of innovative educational technologies.

The following pedagogical conditions of developing professional competence of the future officers of missile and artillery armament are substantiated: increasing the motivation while developing a willingness for professional work; integration of general and specialized knowledge of professional competence of the future officers of missile and artillery armament; developing the skills of combat response of the future officers of missile and artillery armament; enhancing the professional competency of the scientific and teaching staff in specific military subjects. The basis for their identifying is general scientific principles (systems principle, integrative principle, fundamental principle, future orientation principle, continuity principle, inter-subject and interdisciplinary integrity, scientific principle, academic consistency, learning capacity) and specific principles (interaction with other types of training in higher military educational institutions, developing psychological readiness to carry out professional missions, completeness of military professional training) of the organization of educational process in HMEI. The first pedagogical condition is focused on increasing motivation of cadets during the whole period of studying in higher military educational institutions. The second pedagogical condition includes integration of general and specialized knowledge that results in increasing professional competence of future officers of missile and artillery armament. The third pedagogical condition is focused on developing the skills of combat response, which is an integrative process that reflects logical transformations in the development of the holistic entity of various components previously divided. The fourth pedagogical condition is implemented through further training, which includes the complex of interrelated subsystems: course increase, methodological work of HMEI, independent work, self-education.

The pedagogical system, which is designed for training future officers of missile and artillery armament and determines the quality training of military experts, is a holistic entity and an important tool of developing staff potential of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine. It consists of the following interrelated sections: targeted, theoretical and methodological, motivational and stimulating, resource supporting, instrumental and methodical, action-bearing, procedural, and diagnostic-efficient. The effectiveness of the developed pedagogical system of training future officers of missile and artillery armament is tested experimentally.

Key words: military education, professional competence, concept, profile, pedagogical system, future officers of missile and artillery armament, higher military educational institution.

Підписано до друку 19.03.2020 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 233.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.